

В Україні в організації освітнього процесу за досить короткий термін відбувся перехід на дистанційну форму навчання. Реальної апробації дистанційного навчання в системі освіти не було до 2020 року. Як показав огляд нормативних документів, у 2013 році Міністерством освіти і науки України (далі – МОН) було розроблено Положення про дистанційне навчання, яке частково доповнено у 2015 році [10]. Оновлене Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти було введено в дію лише у вересні 2020 року [11]. У травні 2020 року опубліковано методичні рекомендації щодо організації дистанційного навчання в закладах середньої освіти [9]. Педагогічні працівники вимушені були суттєво змінити форми, засоби, методи, прийоми та способи навчання, у швидкому темпі освоїти новий вид діяльності. Наразі освітяни усвідомлюють, що в майбутньому дистанційна та змішана форми навчання в різних форматах будуть продовжуватись і набирати потужностей, що, у свою чергу, спричинятиме зміни традиційних методик і підходів навчання. Однак, треба враховувати той факт, що сприйняття навчальної інформації під час очного навчання та в синхронному чи асинхронному режимах під час дистанційного навчання суттєво відрізняється. Окрім того, учителям слід пам'ятати, що ми вже працюємо з новим поколінням здобувачів освіти – поколінням Z, яким властиво: швидкість навчання та обробка інформації, можливість миттєво переключатися з одного виду діяльності на інший, а також діяти в умовах багатозадачності; малий обсяг пам'яті; несприйняття великих обсягів інформації, перевага надається малим фрагментам; незначна концентрація уваги, тому в них є бажання бачити замість тексту комікси, картинки, інфографіку тощо.

МОН визначило з-поміж 6 стратегічних пріоритетів та напрямів діяльності до 2030 року цифрову трансформацію освіти і науки [5]. «Цифрова трансформація у сфері освіти і науки – це комплексна робота над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти та науки, включно зі створенням безпечного електронного освітнього середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищення рівня цифрової компетентності, цифровою трансформацією процесів та послуг, а також автоматизацією збору і аналізу даних.» [6]. Всеукраїнська школа онлайн, створена МОН як вебплатформа для дистанційного та змішаного навчання учнів і методичної підтримки вчителів, потрапила в рейтинг топ-30 проєктів незалежної України. На платформі з 18 основних предметів для учнів 5-11 класів є основи правознавства [2]. МОН за підтримки партнерів створено для закладів освіти України всіх рівнів інформаційний ресурс «Цифрові сервіси для освіти України» [14]. Таким чином МОН забезпечило безкоштовний доступ закладів освіти України до кращих світових цифрових ресурсів та інструментів. Ресурс вже містить актуальну інформацію про такі сервіси, як Coursera, Udemy, edX, Labster, Zoom, Google Workspace, а інформація постійно оновлюється.

Наразі триває партнерство МОН і Міністерства цифрової трансформації України (далі – Мінцифра) щодо реформування освіти. Реалізація «Концепції розвитку цифрових компетентностей» передбачена на період до 2025 року [12]. Тому, відповідно до плану заходів Концепції, Мінцифра за підтримки МОН та інших партнерів у 2021 році розробила проєкт «Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників» [4]. Рамка включає 5 вимірів, 5 сфер,

22 цифрові компетентності та 5 рівнів володіння. Проєкт Рамки опублікований для широкого експертного та громадського обговорення і подальшого вдосконалення. Поки що в цій Рамці зазначені такі п'ять вимірів: 1) сфери компетентності; 2) назви компонентів цифрової компетентності, що стосуються кожної сфери; 3) дескриптори (знання, вміння, навички та ставлення), застосовані відповідно до кожного компоненту компетентності; 4) рівні володіння, набуті педагогічним і науково-педагогічним працівником за кожним компонентом компетентності; 5) приклади застосування. Виміри представлені на рисунку 1 [4, с. 17].

Рисунок 1

«Цифрова компетентність – або впевнене та ґрунтовне користування засобами інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у цих сферах – є життєво необхідною для участі в сьгоднішньому соціально-економічному житті (European Parliament and the Council, 2006)» – написано в DigComp 2.0 [13, с. 7]. Отже, цифрове середовище (ІКТ) стимулює науковців і експертів до розроблення та апробації нових прийомів і методів формування цифрових компетентностей освітян, зокрема вчителів правознавства, при організації дистанційного навчання. У Проєкті, розробленому на виконання наказу МОН, зазначено: «Цифрова компетентність педагогічного й науково-педагогічного працівника – це складне динамічне цілісне інтегративне утворення особистості, яке є його багаторівневою професійно-особистісною характеристикою у сфері цифрових технологій і досвіду їхнього використання, що обумовлене, з одного боку, потребами та вимогами цифрового суспільства, а з іншого – появою цифрового освітнього простору, який змінює освітню (навчально-виховну) взаємодію всіх її учасників, характеризується широким залученням мережі Інтернет, цифрових систем зберігання та первинної систематизації даних, а також автоматизованих цифрових аналітичних систем (на основі нейромереж і штучного інтелекту), що дозволяє ефективніше здійснювати професійну діяльність і водночас вимагає (можливо – стимулює або потребує) постійного професійного саморозвитку» [8, с.50].

Підвищення рівня цифрової компетентності вчителя правознавства відбувається в умовах формальної і неформальної освіти. Освітняни здійснюють пошук онлайн-курсів, конференцій, вебінарів, літніх шкіл тощо. Педагогічні працівники отримують дієву допомогу на курсах підвищення кваліфікації, фахових і тематичних спецкурсах у дистанційній формі, зокрема викладачів КВНЗ «Харківська академія неперервної освіти» [3]. Активними учасниками програми «Цифрові інструменти Google для освіти» від МОН і Google Україна за дистанційною формою, що проводить ТОВ «Академія цифрового розвитку» з 25 липня 2022 року, стали 134,1 тис. освітян. І серед найбільшої

кількості учителів, які долучилися до програми, є Харківська область – 9961 особа [7]. У тому числі серед представників області є і педагогічний колектив КЗ «Дергачівський ліцей № 2». Не можна оминати й дистанційне навчання в серпні 2022 року цифрових навичок учителів ліцею щодо ведення шкільних журналів в електронному варіанті за темою «Електронний журнал у системі «Єдина школа» ТОВ «ТАТЛІ ТЕХНОЛОДЖІ». Це нові форми взаємодії учасників освітнього процесу – педагогів, учнів і батьків – за допомогою цифрових інструментів. Це стало прикладом для інших закладів громади щодо впровадження в освітній діяльності електронних журналів у 2022/2023 н. р. До того ж КЗ «Дергачівський ліцей № 2» є найпершим закладом у громаді, який із 2020/2021 н. р. дистанційне навчання організував на єдиній платформі Google Classroom. Це також стало поштовхом для інших шкіл громади обрати єдину платформу дистанційного навчання. Тобто освітяни постійно підвищують цифрову компетентність і діляться досвідом роботи з колегами, проводять майстер-клас, деякі стали тьюторами.

Тому вчителям правознавства запропоную методичні прийоми дистанційного мобільного навчання, які орієнтовані на різні форми діяльності учнів і види технічного оснащення та ґрунтуються на концепції BYOD (Bring Your Own Device) – «прийди зі своїм пристроєм», що передбачає пріоритет використання особистих мобільних пристроїв учнів [1].

Методичні прийоми

1. **Відеонаочність**

Мета: унаочнення навчальної інформації для покращання сприйняття та розуміння

Умови: програмне забезпечення, завантаження необхідних додатків і хмарних застосунків на пристроях учнів; наявність доступу до Інтернет-ресурсів.

Для вчителя: підготовка необхідних дидактичних відеоматеріалів; відбір додатків.

Для учня: перегляд і аналіз відповідних відеоматеріалів.

Діагностика результату: відповіді на запитання; можливість обговорення результатів перегляду.

2. **Навчальні дослідницькі проєкти.** Мобільні пристрої та хмарні технології дають можливість організувати проєктну діяльність на новому рівні, оскільки надають як нові інструменти, які завжди під рукою, так і зручну організаційну форму. У свою чергу, хмарна організація зберігання даних дозволяє здійснювати миттєвий обмін інформацією між групою учнів і вчителем. Крім цього, розробка мобільних додатків становить великий інтерес для учнів, бо їх поширення наймасштабніше.

Мета: розвиток креативності, уміння працювати в команді.

Умови: наявність мобільних пристроїв як цільових платформ; наявність механізмів дистанційної взаємодії між учнями та вчителем; наявність доступу до Інтернет-ресурсів.

Для вчителя: розробка тематики, плану та технологічної картки проєктів; організація проєктної діяльності учнів; надання допомоги учням на шляху досягнення поставленої мети проєктної роботи.

Для учня: виконання навчального дослідницького проєкту.

Діагностика результату: звіт, участь учнів у розробленні проєктів, пов'язаних із мобільними технологіями.

3. **Інтерактивне мобільне опитування і голосування.** Сервіси мобільного опитування дають можливість проводити тестування або формувальне оцінювання та отримати дані від усього класу, а не окремих учнів. Миттєвий зворотний зв'язок дозволяє в режимі реального часу відслідковувати досягнення або труднощі у вивченні матеріалу кожним учнем.

Мета: класна і домашня діагностика результатів. Створення дискусії на основі результатів опитування.

Умови: програмне забезпечення мобільного опитування на пристроях учнів або наявність доступу до хмарних форм опитування.

Для вчителя: підготовка групи питань; планування послідовності видачі питань; контроль за ходом опитування.

Для учня: формування особистої відповіді на поставлені питання на основі вивченого матеріалу та власних суджень.

Діагностика результату: залучення учнів до процесу голосування; фіксація рівня підготовки учнів у режимі реального часу; можливість миттєвого обговорення результатів опитування.

4. Пошук інформації в мережі Інтернет. Мобільні пристрої з доступом до Інтернет відкривають додаткові можливості пошуку нормативно-правових документів і перевірки інформації правового змісту завдяки тому, що, крім текстового запиту, можуть використовувати голосовий і графічний пошуковий запит. *Потенціал предмета «Правознавство» спрямований на формування ключових компетентностей, зокрема інформаційно-цифрової. Виходячи з цього, краще заохочувати використання мобільних пристроїв в освітніх цілях, а не забороняти їх.*

Мета: наявність доступу до мережі Інтернет і сервісів пошуку.

Для вчителя: створення проблемних ситуацій, що вимагають знаходження додаткової інформації для їх вирішення.

Для учня: вибір оптимальних способів і сервісів пошуку; здійснення пошуку розв'язання проблеми або питання.

Діагностика результату: освоєння учнями технології мобільного пошуку, медіаграмотність.

5. Дослідження з хмарними технологіями. Учні спільно, або в групах, або індивідуально досліджують будь-яке правове питання чи проблемне завдання, чи виконують практичну роботу. Мобільні і хмарні технології дозволяють створювати спільні електронні документи, презентації, дошки, які одночасно доступні для редагування декільком учням і вчителю. У груповій роботі кожен учасник досліджує свою частину, збирає необхідний матеріал і розміщує його в хмарному середовищі; на основі зібраних частин створюється групове повідомлення. Цей прийом застосовується як у класній, так і в домашній роботах.

Мета: інтерактивність у дослідженні завдань.

Умови: наявність матеріалів у хмарних сервісах, доступних учням; мобільний пристрій, що має доступ до мережі Інтернет.

Для вчителя: підготовка документів у хмарному середовищі та поширення посилання учням; підготовка навчальних завдань для виконання в хмарному середовищі.

Для учня: виконання практичного завдання в хмарному середовищі.

Діагностика результату: активне використання хмарних сервісів спільного доступу в процесі вирішення навчальних завдань.

6. Інтерактивне тестування та вікторина. Використання мобільних технологій для організації тестування та ігрового навчання дозволяє організувати індивідуальну і групову роботу у вигляді інтерактивних вікторин, тестів тощо. Подібний підхід сприяє розвитку в учнів умінь здійснювати контроль своєї діяльності в процесі досягнення результату. При визначенні обмеження за часом в учнів буде розвиватися вміння своєчасно планувати навчальну діяльність.

Мета: діагностична класна робота, перевірка домашнього завдання.

Умови: наявність мобільних пристроїв в учнів; наявність доступу до мережі Інтернет.

Для вчителя: підготовка тестових завдань або питань вікторини; контроль і організація діяльності учнів; обговорення та коригування дій учнів.

Для учня: участь у тестуванні чи вікторині; обговорення результатів.

Діагностика результату: залучення учнів до процесу тестування чи вікторини.

Висновок. Таким чином, ми докладно висвітлили реалізацію методичних прийомів. Описані вище методичні прийоми дистанційного мобільного навчання впроваджуються в практику навчання правознавства, оскільки смартфони наразі є більш поширеними гаджетами, ніж комп'ютерне обладнання. При цьому необхідно зауважити, що технологія BYOD сприяє зацікавленню здобувачів освіти до навчання, надає доступ до цифрових підручників та інших цифрових навчальних ресурсів у будь-якому місці з мережею Інтернет.

Список використаних джерел

1. Бабич А. З. Використання технології BYOD у процесі навчання в основній школі *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2017. № 2. С. 1–4.
2. Всеукраїнська школа онлайн. Основи правознавства. 9 клас. URL: <https://lms.e-school.net.ua/courses/course-v1:UIED+Law-9th-grade+2020/about> (дата звернення 14.06.2023)
3. Дистанційна освіта. Харківська академія неперервної освіти. URL: <http://newdl.edu-post-diploma.kharkov.ua/> (дата звернення 14.06.2023)
4. «Концептуально-референтна Рамка цифрової компетентності педагогічних і науково-педагогічних працівників». URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/0/2900-2629_frame_pedagogical.pdf (дата звернення 14.06.2023)
5. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/pro-ministerstvo/misiya-ta-funkciyi> (дата звернення 14.06.2023)
6. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki> (дата звернення 14.06.2023)
7. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/cifrovi-instrumenti-google-dlya-osviti-ponad-134-tis-osvityan-doyednalisya-do-programi> (дата звернення 14.06.2023)
8. Опис цифрової компетентності педагогічного й науково-педагогічного працівника. Проект розроблено на виконання наказу МОН України № 38 від 15.01.2019. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/27905/1/digital%20comp%20teacher%20Morze.pdf> (дата звернення 15.06.2023)
9. Організація дистанційного навчання в школі: методичні рекомендації. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciynna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення 14.06.2023)
10. Положення про дистанційне навчання № 466 від 25.04.2013 (Із змінами, внесеними згідно з наказами Міністерства освіти і науки № 660 від 01.06.2013, № 761 від 14.07.2015). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18> (дата звернення 14.06.2023)
11. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти. Наказ МОН України № 1115 від 08.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text> (дата звернення 14.06.2023)
12. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 167- р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 14.06.2023)
13. Система цифрової компетентності громадян. DigComp 2.0. URL: <https://binpo.com.ua/wp-content/uploads/2021/04/DigComp2.0%D0%A1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96-%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D0%B4%D1%8F%D0%BD.pdf> (дата звернення 15.06.2023)
14. Цифрові сервіси для освіти України. URL: <https://mooc4ua.online/> (дата звернення 14.06.2023)